

2022-11-15
Dnr: S2022/03277
Vårt dnr: 064/2022

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sof@regeringskansliet.se

Remissvar ”Nästa steg - Ökad kvalitet och jämlikhet i vård och omsorg för äldre personer” SOU 2022:41

Sveriges Dövas Riksförbund, SDR, driver frågor, agerar kraftfullt och väcker opinion om våra mänskliga och demokratiska rättigheter. Vi arbetar för rätten och möjligheten att använda svenskt teckenspråk, samt driver på utvecklingen mot ett samhälle där det svenska teckenspråket har en självklar plats.

SDR välkomnar förslaget att föreslå en äldreomsorgslag. Utredningen vill också lyfta frågan om hur den medicinska kompetensen kan stärkas i verksamheten. För äldre döva skulle vård- och omsorg bli mer enhetlig och trygghetsskapande då färre antal personal blir involverade. Den nya äldreomsorgslagen vill stödja en äldreomsorg med likvärdig god kvalitet och som också utgår från individens förutsättningar, behov och delaktighet. För äldre döva innebär det en äldreomsorg med tillgång till svenskt teckenspråk genom personal med goda kunskaper i svenskt teckenspråk.

I ett jämlikt samhälle ska döva ses som fullvärdiga medborgare – både i förhållande till skyldigheter och rättigheter. Döva möter ofta majoritetsnormen där samhället värdesätter människors förmåga att uppfatta ljud och uttrycka sig med tal. Normerna bidrar till fördomar om och förtryck mot döva som kallas audism. Genom kunskaps- och informationsspridning arbetar SDR normkritiskt med attitydförändringar för ett samhälle utan hörselnormer och audism.

Förslag till lag (2024:000) om äldreomsorg

Utredningens förslag

Syfte

3 § ”Syftet med lagen är att personer som omfattas av denna lag ska kunna vara delaktiga och få sina behov av insatser inom äldreomsorgen tillgodosedda med god kvalitet på ett samordnat, tryggt och säkert sätt samt få stöd och hjälp för att få tillgång till den hälso- och sjukvård de behöver.”

Lagen innebär också förbättringar för anhöriga och andra närstående. Äldre ska ha rätt till fast omsorgskontakt. De bestämmelser som idag finns gällande nationella minoriteter, minoritetsspråk och äldreomsorg ska flyttas över till äldreomsorgslagen.

Lagen är övergripande, ska kunna förstås och läsas av alla. Lagen riktar sig särskilt till kommunerna som är ansvarig för finansiering och tillhandahållande av äldreomsorg. Det finns också ett förslag att det i hälso- och sjukvårdslagen ska tydliggöras kring ansvarsfördelningen.

Begreppet ”hälso- och sjukvård” ska förtydligas genom att uttrycket i tillämpliga fall ersätts med ”primärvård”, vilket innebär att det är kommunens ansvar, om det avser primärvårdsnivå.

Vidare står det i utredningen att för att kunna bygga upp en relation med den enskilde behöver äldre få träffa samma läkare. Utredningen föreslår att i anslutning som äldre skrivs in i kommunens primärvård, också ska kunna lista sig hos en vårdgivare med särskilt uppdrag att ha fast läkarkontakt. Som är tillgänglig både för planerade och oplanerade besök.

I utredningen står det att berörda målgrupper också måste få kunskap om innehållet i äldreomsorgslagen. Därför bör lagstiftningen också kompletteras med stöd- och informationsinsatser.

Vad innebär detta för den enskilde?

1. Stöd och hjälp ska vara anpassad utifrån förutsättningar, behov och egna önskemål. Som enskild ska det vara en möjlighet att vara delaktig.
2. Vård och omsorg ska ges med större kontinuitet och upplevelsen av trygghet ska öka. Stödet ska anpassas då kontinuiteten ger ökad kännedom om individ och situation.
3. Ansvar för att koordinera och samordna vård och omsorg ska tydligt ligga på socialtjänsten och hälso- och sjukvård. Anhöriga och närstående ska inte behöva åta sig denna uppgift.
4. Som enskild ska det finnas tillgång till en god och säker hälso- och sjukvård, som kan ges i det egna hemmet, när så är lämpligt och utifrån det vårdbehov som finns.

Förhoppningen är att den enskilde ska kunna klara sin vardag och kunna återvinna förmågor och bibehålla förmågor, så långt det är möjligt. Anhöriga och närståendes behov ska uppmärksammas och kunna få stöd i tid, så att ork, engagemang och omtanke, kan bli mer uthållig.

SDR:s synpunkt:

SDR välkomnar utredningen och noterar att lagen innebär förbättringar för döva, anhöriga och närstående. Vad gäller nationella minoriteter vill vi här lyfta upp frågan om svenskt teckenspråk som enligt språklagen ska likställas med nationella minoritetsspråk.

SDR:s värdegrund bygger på alla människors lika och unika värde, där människor har samma rätt till delaktighet. I ett jämställt och visuellt samhälle ser vi respektfulla möten mellan människor utan språkliga barriärer. En grundläggande mänsklig och demokratisk rättighet är att ha möjlighet till självbestämmande och kunna påverka sin egen situation. Som en språklig och kulturell minoritetsgrupp ska vi döva kunna vara delaktiga i beslut som rör våra liv för att säkerställa våra mänskliga rättigheter, detta görs primärt genom svenskt teckenspråk.

Äldre döva behöver hjälp med att förtydliga och klargöra vilka rättigheter och möjligheter som finns att tillgå. Äldre döva har rätt att få vägledning till rätt kontakter, förklaring av händelseförlopp och tillvägagångssätt som äldre döva kan möta i samhällets stöd. Detta förutsätter att information och dialog sker på svenskt teckenspråk. Det finns ett stort behov hos äldre döva att ha någon som kan lyssna på dem, ge svar på funderingar och förstå oron som väcks inför den egna situationen.

Nedan följer SDR:s synpunkter på specifika avsnitt:

Författningsförslag Nationella minoriteter, sidan 31

25 § ”Kommunen ska verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i finska, jiddisch, meänkieli, romani chib eller samiska där detta behövs i äldreomsorgens omvårdnad. (...)

SDR:s synpunkt:

I lagförslaget om den nya äldreomsorgslagen saknas svenskt teckenspråk, som enligt språklagen (2009:600) skall likställas med nationella minoritetsspråk. SDR vill se en utvidgning eller ytterligare en paragraf för svenskt teckenspråk som uttrycker att kommunen skall verka för att det finns tillgång till personal med kunskap i svenskt teckenspråk. SDR vill understryka att språklagen likställer svenskt teckenspråk med nationella minoritetsspråk.

På motsvarande sätt gällande 26 § ”Kommunen ska inom ramen för sådan omsorg som erbjuds enligt 25 § beakta personers behov av att upprätthålla sin kulturella identitet.”

Rätten till teckenspråk är grundläggande i dövas liv och en viktig faktor för att uppnå god livskvalitet. Det svenska teckenspråkets ställning ska stärkas i svensk lagstiftning, så att människors rätt till teckenspråk kan förverkligas inom olika samhällsområden.

Utredningen hänvisar till kartläggningen (Valfrihet och värdighet saknas hos äldre döva! 2007–2010) som gjordes av Sveriges Dövas Pensionärsförbund, SDP. Kartläggningen visar att nyckelbegreppen ”valfrihet och värdighet” inte nått fram till äldre döva. Många äldre döva har inte förstått att det finns valfrihet i vårt svenska välfärdssamhälle. Ett välfärdssamhälle som visar sig utestänga många äldre döva. En värdig äldreomsorg på egna villkor är ett mål som ska gälla för alla äldre i vårt svenska samhälle – dessvärre kan SDR och SDP genom denna kartläggning konstatera att värdig äldreomsorg för äldre döva inte på långa vägar råder.

FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, uppmärksammar att döva ska ha rätt att på lika villkor som andra till erkännande av och stöd för sin särskilda kulturella och språkliga identitet, däribland teckenspråk och dövas kultur. SDR anser att detta ska speglas i den nya äldreomsorgslagen.

Delaktighet och självbestämmande (7.1.3)

Utredningens förslag

I utredningen lyfts frågan upp om att det ska kunna vara möjligt att påverka hjälpens innehåll och utformning. Äldre ska vara delaktiga och kunna bestämma själv. Det innebär att personer som ansöker om insatser också ska vara informerade.

Informationen som ges kräver lyhördhet och kompetens hos personalen inom äldreomsorgen. Språklagen ställer särskilda krav när det gäller döva personer. Många äldre har svårt att ta till sig information på skriven svenska. Det blir då svårare för äldre döva att förstå och hänga med på vilka möjligheter och rättigheter som finns. I kartläggningen (Valfrihet och värdighet saknas hos äldre döva! 2007–2010), visar att hälften av alla tillfrågade i enkätundersökningen inte fått information från kommunen om stöd och service som trygghetslarm, hemtjänst, och

äldreboende. Över hälften svarar vidare att det inte är möjligt att tillgodogöra sig innehållet i en dagstidning.

SDR: synpunkt:

För att äldre döva ska kunna vara delaktiga och självbestämmande kräver det i sin tur att det tas hänsyn till dövkompetens samt en vilja att förstå äldre dövas situation. Döva har en unik kompetens om teckenspråk, språkkänsla, kultur, visuellt levnadssätt och förståelse för dövas sätt att leva genom sina livserfarenheter, s.k. dövkompetens.

Att utifrån egna förutsättningar och önskemål få vara delaktig och medskapande i sin egen vård och omsorg. En vård och omsorg med okunskap och språkliga barriärer äventyrar patientsäkerheten för döva. Vid möten med behörig handläggare utsätts döva äldre ofta för onödiga risker när de inte får information och kommunikation på teckenspråk. Bristande kommunikation kan leda till frustration, oro och i värsta fall till felaktiga beslut eller felaktig behandling. Många gånger är det så att oacceptabla beslut, inskränkningar och systemfel i samhället leder till att döva riskerar att få sämre förutsättningar till delaktighet i samhället och ett socialt liv. En viktig förutsättning för trygghet och delaktighet är att få information på teckenspråk, vad som sker i omvärlden och sin närhet, även vid akuta situationer. För många äldre döva som står inför behovet av att flytta till ett äldreboende är det ofta andra som har tagit beslut åt den det gäller. Det har till exempel uppstått en akut situation och vid vårdplaneringsmöte har det många gånger missats att beställa teckenspråkstolk. Ansvaret överläts till anhöriga, att ta ansvar för situationen och många gånger medför det till att felaktiga beslut tas, på grund av att äldre döva inte tillåts vara delaktiga i beslutsprocessen. Det är inte alltid självklart att äldre döva vill att deras anhöriga ska veta allt. En viktig aspekt att ha i åtanke är rätten till integritet, för äldre döva tas den rätten bort, då det förväntas att anhöriga ska ta ett ansvar som äldre döva inte vill ha.

Delaktighet, inflytande och information (7.3.9)

Utredningens förslag

Hänsyn bör tas till personer som behöver få information på det sätt som är anpassat till personens möjlighet att förstå informationen. Och att det ska också tas hänsyn till de krav som språklagen ställer. Det gäller till exempel att döva har rätt till teckenspråkstolk. ”Enligt förvaltningslagen ska en myndighet använda tolk och se till att översätta handlingar om det behövs för att den enskilde ska kunna ta till vara sin rätt när myndigheten har kontakt med någon som inte behärskar svenska.”

SDR:s synpunkt:

SDR anser att det ska vara en självklarhet att myndigheter i alla sammanhang alltid beställer teckenspråkstolk. Detta för att döva ska kunna vara med och bestämma och påverka sin situation.

Det är ett faktum att 9 av 10 äldre döva har vuxit upp utan språk. Erfarenheterna från barndomen är svåra – bristande kommunikation och ofrivilliga separationer från familj för skolgång i annan ort. Kartläggningen (Valfrihet och värdighet saknas hos äldre döva! 2007–2010) visar att mer än en fjärdedel lider av ångslan, oro eller ångest. En grundläggande mänsklig och demokratisk rättighet är att ha möjlighet till självbestämmande och kunna påverka sin egen situation. Som en språklig och kulturell minoritetsgrupp ska vi döva vara delaktiga i beslut som rör våra liv för att säkerställa våra mänskliga rättigheter.

Behovet av en adekvat bemannad och kompetenssatt äldreomsorg (7.1.7)

Utredningens synpunkt

Språk och kommunikation är en förutsättning för en vård och omsorg av god kvalitet. Förutom att ha språkkompetens krävs det också en bredare kulturkompetens, som kommer att krävas av allt fler.

SDR:s synpunkt

Angående språkkompetens och kulturkompetens stöder vi utredningens förslag. För att förbättra bemötandet i samhället och våra livsvillkor måste kunskapen om oss, vårt språk, vår historia och vår kultur höjas. Språket används för att både ta till sig och uttrycka kultur. Kultur uppstår genom gemensamma normer och värderingar. Döva har genom tiderna sökt gemenskap hos varandra och kämpat för att bevara sitt språk och att upprätthålla sin kulturs överföring från generation till generation. Kunskapen finns endast hos de som själva tillhör en språklig och kulturell minoritetsgrupp. Det innebär att, det inom verksamheter, där det finns äldre döva, ska det också finnas tillgång till döv personal.

Det står i §9 Språklagen att ”det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket”. För äldre döva som flyttar till ett äldreboende eller vårdhem där ingen stimulerande teckenspråksmiljö inte finns är lika med att bli dömd till en omänsklig isolering och ensamhet till livets slut. Detta gäller även för äldre döva som bor hemma, den vård och omsorg som ges i hemmet ska utföras på svenskt teckenspråk.

En starkare rätt till teckenspråk innebär att ingen ska lämnas utanför och att alla som vill och behöver teckenspråk ska få det. Rätten till teckenspråk ska gälla oavsett bland annat kulturell bakgrund, bostadsort och ålder.

Vänliga hälsningar

Sveriges Dövas Riksförbund

Joakim Hagelin Adeby
Vice förbundsordförande

Sveriges Dövas Pensionärsförbund

Marianne Wallentin
Förbundsordförande